

Nr 181

Av herr Nyman m. fl., om utredning angående ett nordiskt institut för framtidsforskning.

(Lika lydande med motion nr 277 i Andra kammaren)

Efterfrågan av framtidsbedömningar inom olika samhällssektorer har ökat starkt under senare år. Prognosen utgör ett allt viktigare underlag för planeringen och beslutsprocessen inom såväl statlig och kommunal verksamhet som inom näringsliv och organisationer av skilda slag. Prognosens uppgift är att ge information om vilka framtida utvecklingslinjer som under vissa angivna villkor kan vara möjliga. Den bör alltså uppfattas som ett så långt som möjligt väl underbyggt uttalande om framtiden inom varje område för sig.

Preciserade förutsägelser är i allmänhet inte möjliga, men vad som kommer fram är en serie alternativ med ökad sannolikhetsprägel allteftersom metoderna och underlaget för prognoserna förbättras. Att åstadkomma detta är forskningens uppgift. Det åligger beslutsfattaren och planeraren att värdera alternativen. Modifiering av besluten kan efter hand behövas, vilket ingår i den rullande långsiktsplaneringen.

Framtidsforskning eller kanske riktigare uttryckt framtidsstudier är något vi behöver, om vi skall kunna påverka utvecklingen. Vi kan nämligen icke låta framtiden bara bli vad den blir genom att inte söka dra ut de sannolika konsekvenserna av de framtida verkningarna av våra beslut. Som vårt samhälle och vårt näringsliv är uppbyggt finns därför stort behov av framtidsstudier för att kunna samordna insatserna på olika områden och fördela de resurser som står till samhällets förfogande på ett riktigt sätt. Det gäller icke minst inom områden som utbildning, forskning och utveckling, socialvård och miljövård etc.

Prognosverksamhet har funnits i alla tider. Men mer avancerad sådan verksamhet, kallad framtidsforskning — ibland också futurologi — har uppträtt först omkring 1960. Början gjordes i USA, där en rad institut med ofta betydande forskaruppådd uppkommit. Möjligen kan sägas att futurologin blivit »modebetonad» och att vissa utslag av mer fantasi än vetenskap också kommit in i bilden, plus att en rad tämligen triviala arbeten presenterats. I Europa har Frankrike i anslutning till sin allmänna planeringsverksamhet utvecklat vad som måste kallas framtidsforskning. *Insti-Bihang till riksdagens protokoll 1969. 3 saml. Nr 181—186*

tut tycks också vara under uppbyggnad på tysk sida. Ett förslag från den brittiske premiärministern om ett stort västeuropeiskt framtidsforskningsinstitut verkar därmed ha strandat.

Den seriösa framtidsforskningen har främst möjliggjorts genom metodikutveckling, huvudsakligen genom tillämpad matematik och bättre metoder för införskaffande av data. Självfallet utgör datamaskinerna något av en grundförutsättning; utan dem skulle denna forsknings arbetande med ett mycket stort antal variabler och önskan om prövning av många alternativ inte vara möjlig.

Införskaffande av data kräver sakkunskap från snart sagt alla områden, och arbetet måste bli en dialog mellan forskare inom skilda fält. Det kan sägas att tekniken står för förändringarna och därför avgör utvecklingen. Men människors värderingar — individuellt eller politiska beslut — förändras också, i samband med tekniska förändringar eller mer oberoende av dem, och därför måste t. ex. sociologer finnas med i en meningsfull framtidsforskning. Biologer är en annan kategori med av allt att döma starkt ökad betydelse — forskare på det området varnade tidigt för miljöförstörelsen i industrialiseringens spår men det dröjde innan de uppmärksammades. Det är möjligt att en tidigare startad framtidsforskning med biologer bland deltagande forskare skulle ha gjort naturförstörelseproblematiken aktuell tidigare än som nu blev fallet.

Om tillämpad matematik är grundelementet i prognosverksamheten är det ändå uppenbart att ingen metod blir bättre än de data som stoppas in. Metoderna har starkt förbättrats under de få år som framtidsforskningen drivits mer medvetet. Ytterligare förbättringar torde vara att vänta. Den största erfarenheten kan rimligen väntas inom enheter som helt inriktas på denna forskning, t. ex. särskilda institut. Den planering som görs inom verk för verk eller industri för industri kan sägas lära av egna misstag — d. v. s. det finns en tendens att många gör samma misstag — medan ett institut kan ta erfarenheter från ett område till ett annat. I inget fall torde mycket exakta förutsägelser vara möjliga, det väsentliga är att undvika mycket grava misstag. Det är lätt att peka på felinvesteringar, skadliga lokaliseringar etc. till följd av att tidigare beslutsfattare haft felaktiga föreställningar om den utveckling som faktiskt följde.

Alternativ för politiker

Framtidsforskningen motiveras inte främst av önskan att veta hur utvecklingen på ett större eller mindre område blir, snarare ligger det väsentligaste värdet i att kunna spåra alternativ vid skilda beslut. Politikerna vill självfallet veta »vad är politiskt påverkbart» eller »vad blir effekterna av det eller det beslutet». Framtidsforskningen blir alltså ett medel att så långt möjligt ge beslutsfattarna förutsättningar att forma det samhälle de själva önskar.

Uppgiften är omfattande och svår och kräver därför samhällets stöd i någon form, men kanske främst intresse från politikernas sida, de som har att ange de värderingar som bör vara vägledande för framtidsforskarnas val av olika modeller och alternativ.

I Sverige har Ingeniörsvetenskapsakademien tillsatt en arbetsgrupp av forskare, tekniker och experter från näringsliv och samhälle för att med anslag från Riksbankens jubileumsfond inventera förutsättningar för en tvärvetenskaplig framtidsforskning. Arbetsgruppen väntas ta upp frågan om någon typ av centralt permanent organ, ett institut för framtidsforskning med sannolikt både statsmakterna och näringslivet som intressenter.

Oss synes ett antal frågeställningar ytterst väsentliga för frågan om svensk framtidsforskning.

Planeringsbehovet

Dimensioneringen av forskningen beror självfallet på vilket planeringsbehov som finns eller kan förväntas hos statsmakterna, myndigheter, lands- ting och kommuner, näringsliv, organisationer. En inventering av önskvärda prognosområden behöver genomföras, både för att se hur stor apparat som behövs och för att ge vägledning om vilka forskargrenar som får särskild vikt för svensk framtidsforskning.

Oberoende ställning

Ett institut för framtidsforskning måste ha en oberoende ställning. Beställare skall självklart kunna ange mycket skilda värderingar bakom de alternativ man vill ha undersökta, men institutet får inte bindas av en reell eller misstänkt styrning från uppdragsgivare, alltså av förutsättningar som inte klart sägs ut i resp. forskningsprogram. Önskan om samverkan med universitet och befintliga andra institut — t. ex. för utläggning av delutredningar eller hela projekt från framtidsforskningsinstitutet — talar också för en fristående ställning.

Norden ger fördelar

Önskan om ett fristående institut kan förmodas tala för ett nordiskt snarare än ett renodlat svenskt institut. Ett nordiskt institut skulle medge betydande specialisering och expertis på många områden, till skillnad från parallella institut i dessa länder vilket rimligen måste leda till åtskilligt dubbelarbete. Menar vi allvar med ökad nordisk integrering på viktiga områden torde ett gemensamt framtidsforskningsinstitut i hög grad stärka förutsättningarna för riktiga satsningar av de nordiska resurserna på olika områden. Fyra nordiska nationella institut skulle ju var för sig behöva ägna allt större tid åt att studera varandras länder om ekonomin integrerades men inte forskningen. Veterligt har inget så relativt litet land som Sverige med framgång påbörjat framtidsforskning. Förslag har i stället fram-

kastats om europeisk samordning av denna forskning. För oss torde en nordisk samordning vara det under överblickbar framtid enda möjliga alternativet för ett institut med större resurser än vad ett helsvenskt projekt skulle kunna få.

Internationella aspekter

En väsentlig uppgift för ett nordiskt institut skulle rimligen vara att följa framtidsforskningen på andra håll i världen. Vad våra länder gör blir med nödvändighet endast marginella ting. Vårt beroende av andra marknader, teknik utifrån, vetenskapliga impulser etc. är av ofta avgörande betydelse för utvecklingen i våra länder. Att på ett tidigt stadium få kännedom om utvecklingen i andra och större länder är ofta nödvändigt för vår egen framtidsplanering. Också detta talar för ett nordiskt institut, då annars dessa internationella studier och kontakter skulle innebära nordiskt dubbelarbete. Utsträcker man dessutom tanken till att i en framtid gälla också forskningsprojekt utanför Norden — närmast till hands ligger att bistå u-länder och mindre stater utan egen framtidsforskning — är argumenten för ett större nordiskt institut ännu tyngre.

Med hänvisning till det anförda hemställes,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära
att förutsättningarna för ett nordiskt institut för framtids-
forskning utredes.

Stockholm den 23 januari 1969

Sven Nyman (fp)

Hans Lindblad (fp)

Rolf Wirtén (fp)
